

querelae istae prius habiturse videbantur, quam A nondum satis mihi liquet. Certe affirmant testes fide integrum opus prodiret. Atque illud tandem emiserunt ii, qui libentius tenebris damnassent.

Idem Joannes Erigena composuit opus de *Eucharistia*, jussu Caroli Calvi. Continuo de hoc quoque scripto in partes itum est. Post annos ducentos liber Scoti infelicibus lignis ustulatur. Quaeris quam ob rem? Vincentius Belluacensis in speculo doctrinali respondet, quoniam Berengarius Scotum nimium admiratus esset. Punitis ingeniis gliscit auctoritas: extincto isto libro, magis magisque de eo dissidia creverunt; per secula fere novem, suspitionibus et obscuris dubiisque conjecturis serra ista trahitur. Exiit tandem liber ille, sub Ratramni nomine, ut aliqui contendunt. Quid tum postea?

Tum venti posuere, omnisque repente resedit
Flatus.

Neque enim tam sacer, aut horribilis iste libellus esse deprehenditur, modo absit malignus interpret. Ita non maximas, quae maximae sunt interdum irae, injurias faciunt.

(Pag. iv.) Diu multumque litterati viri quaesiverunt, ubi gentium laterent libri *περι φύσεων μερισμού*, quos Joannes idem composuisse perhibetur. Certe Historiae Anglicanae scriptores illud opus insigni laude extulerant, et praedicarant propter perplexitatem quarundam quaestionum solvendam bene utilem. Cui haec salivam non moverint? Quis non accenditur desiderio videndi Joannis illius, qui, ut Helias apud Judaeos, vel Agapia apud Graecos, *δυσσηθόλων ἀποριών* nodos tam feliciter solvit? Hinc non nemo, quasi ingemiscens, « si revixerit ille liber Scoti »! Alter autem de libro nunquam viso, « tristitia et dura omnia ». Ecce igitur, o boni! adest coram, quem quaeritis. *Ἐκτα νεκρῶν κενθμῶνα καὶ σπύτου πύλας ληψάτω*. Verum, e sepulcro resuscitatus an etiam cicatrices adferat Flori Prudenti Galindoni: (uti Hector ille Achillis vulnera),

nondum satis mihi liquet. Certe affirmant testes fide digni, Florum hos libros *depravasse*, ut facilius posset confutare. Illud unum scio, nihil quicquam a me scienter et prudenter fuisse mutatum, *ineptias*, *Scoticas pultes*, *nubilationes*, *errores*, lapsus omnes omnis generis, quos inveni, reliqui; non ad hominis infamiam, sed ad meam fidem contestandam.

De opere interim isto non interponam auctoritatem meam, quae plane nulla esse debet; liberum et integrum volo esse legentium judicium. Cum haec scriberet Erigena, de Graecis non admodum amabiliter sentiebant Latini. Photius cathedram Constantinopolitanam tenebat. Nicolaus I. encyclicas ad Gallos scripserat, ad refellendos Graecorum errores. Nocuit aliena invidia Joanni nostro, ideoque malas merces obrudere credebatur, quoniam Graecos suos subinde crepabat. Enimvero si *Fatum sententia* ita utatur, ac ipsi in suis scriptis posuerunt; si fraus, si strophæ, si paralogismus omnis, si crypsis improba huic viro absuerit: viderint ii, qui in eo damnant id, quod in illis Patribus aut probant aut dissimulant*. Porro patrocinium ei commodare videtur argumentum, quod tractat, lubricum illud quidem et sabule. Graeci *περι Ἀρχῶν* dicunt; in quo excolendo quis est sive Graecorum sive Latinorum, qui non aliquid humanitus passus est. Et fac permulta esse, quae delicatas quispiam in hoc scriptore desiderare possit; certe quidem nec humilem mentem erga Patres Ecclesiae, nec piam erga Deum desiderabit. Potuit ergo errare, haereticus esse noluit. Sed nec Erigenae vitam nec apologiam scribere decreveram, nullas ego ejus lites meas faciam. Nunquam mihi contendendi fuit animus, nec otium nunc quidem. Qui igitur plura de Joanne Erigena scire cupiat, testimonia de eo legat, quae infra digessi, maxima ex parte hactenus a nemine producta.

TESTIMONIA ALIQUOT VETERUM

DE JOANNE SCOTO ERIGENA.

(Pag. v.) Prudentius Tricassinus in libro suo adversus Joannem Scotum.

« Te solum omnium acutissimum Galliae transmissit Hibernia ». Ironice.

Pardulus Laudunensis episcopus de Joanne Scoto.

« Sed quia haec inter se valde dissentiebant, Scotum illum qui est in palatio regis [Caroli Calvi] Joannem nomine scribere coegimus ».

Ex historia Episcoporum Antissiodorensium.

« Humbaldus Cameracensis liberalium artium studiis apprime instructus, Joannis Scoti, qui ea tempestate per Gallias sapientiae fundebat radios, florens pedisequus, cuius disciplinatus longo tempore inherens, divina simul et humana. . . didicit ».

Chronicon anonymum apud Chesnum, tomo III.

« Rogatu Aelfridi Joannes Scotus rediit a Franco, ubi erat cum Carolo Calvo ».

Rogerus Wendover in Chronico ad annum 883.

« Anno 883 venit in Angliam magister Joannes Scotus, vir perspicacis ingenii ».

Ex Vita Grimbaldis abbatis per Gotcelium, ut videtur, scripta.

« Aelfridus rex consilio Eldredi archiepiscopi Cantuariensis oratores misit ad monasterium S. Bertini, de accersendo Grimbaldo, inter quos presbyter Joannes et Asserius, viri eruditissimi et vivacissimi ingenii, praecellebant ».

* Haud immerito damnari aut improbari Scoti nostri falsas doctrinas, jam ex iis, quae in commentatione supra posita disputantur, satis liquet. ANMADY. EDIT.

Annales Hildenses.

« Anno Dominicæ incarnationis 886, anno secundo adventus S. Grimaldi in Angliam, incepta est Universitas Oxoniae. . . in S. Theologia legentibus S. Nento. . . et Grimbaldo. . . in grammatica vero et rhetorica Asserio monacho. . . in dialectica vero et musica et arithmetica Joanne monacho Menevensis Ecclesiae; in geometria et astronomia docente Joanne monacho et collega S. Grimaldi ».

Willielmus Malmesb. in lib. v de Pontificibus inedito.

« Hujus Elfredi tempore venit in Angliam Joannes Scotus, vir perspicacis ingenii et multae facultatis, qui dudum, relicta patria, Franciam ad Carolum Calvum transferat, a quo magna dignatione susceptus familiarium partium habebatur, transigebatque cum eo tam seria quam joca, individuusque comes et mensae et cubiculi erat, multae facetiae ingenique lepore, quorum exempla hodieque constant, ut sunt ista. Assederat ad mensam contra Regem ad aliam tabulae partem. Proceudentibus poculis consumptisque ferculis, Carolus fronte hilariori post quædam alia cum vidisset Joannem quiddam fecisse, quod Gallicanam (Pag. vi) comitatem offenderet, urbane increpuit, et dixit: Quid distat inter Sottum et Scottum? Retulit ille solenne convitium in auctorem, et respondit: Tabula tantum: interrogaverat rex de morum differententi studio, responderat Joannes de loci distante spatio; nec vero rex commotus est, quod miraculo scientiae ipsius captus adversus magistrum nec dicto insurgere vellet; sic eum usitate vocabat. Item cum regi convivanti minister patinam obtulisset, quae duos pisces praegrandes, adjecto uno minusculo, contineret, dedit ille magistro, ut accumbentibus duobus juxta se clericis departiretur. Erant illi giganteae molis; ipse perexilis corporis. Tum qui semper aliquid honesti inveniebat, ut laetitiam convivantium excitaret, retentis sibi duobus majoribus, unum minorem duobus distribuit. Arguenti iniquitatem partitionis regi: imo, inquit, he: e feci et aequè; nam hic est unus parvus, de se dicens; et duos grandes, pisces tangens. Itemque ad eos conversus: Hic sunt duo magni clerici immensi, et unus exiguus, pisces nihilominus tangens. Caroli ergo rogatu Hierarchiam Dionysii Arcopagitæ in Latinum de Graeco, verbum e verbo, transtulit. Quo fit, ut vix intelligatur latina littera, quae volubilitate magis graeca, quam positione construitur nostra. Composuit etiam librum, quem peri phusion Merismu, id est, de Naturae divisione titulavit, propter perplexitatem quorundam quaestionum solvendam bene utilem, si tamen ignoscatur ei in quibusdam, quibus a Latinorum tramite deviavit, dum in Graecos acriter oculos intendit. Quare et haereticus putatus est, scripsitque contra eum quidam Florus; sunt enim revera in libro peri phusion perplurima, quae nisi diligenter discutiantur, a fide catholicorum abhorrentia videantur. Hujus opinionis particeps fuisse cognoscitur Nicolaus papa, qui ait in epistola ad Carolum: « Relatum est apostolatu ei nostro, quod opus B. Dionysii Arcopagitæ, quod de divinis nominibus vel caelestibus ordinibus graeco descripsit eloquio, quidam vir Joannes, genere Scotus, nuper in Latinum transtulerit, quod juxta morem nobis mitti et nostro judicio debuit approbare, praesertim cum idem Joannes, licet multae scientiae esse praedicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore dicitur ». Propter hanc ergo infamiam, credo, taeduit eum Franciae, venitque ad Regem Aelfredum, cujus munificentia illectus, et magisterio ejus, ut ex scriptis regis intellexi, sublimis, Melduni resedit, ubi post aliquot annos a pueris, quos docebat, graphiis perforatus, animam exiit tormento gravi et acerbo, ut dum iniquitas valida et manus infirma saepe frustraretur et saepe impeteret, amarum mortem obiret. Jacuit

A aliquandiu in honorabili sepultura in beati Laurentii ecclesia, quae fuerat infandae caedis conscia; sed ubi divinus favor multis noctibus super eum lucem indulsit igneam, admonuit monachi, eum in majorem ecclesiam transtulerunt, et ad sinistram altaris ponentes, his martyrium ejus versibus predicaverunt:

Conditur hoc tumulo sanctus sophista Joannes,
Qui ditatus erat jam vivens dogmate miro;
Martyrio tandem Christi conscendere regnum,
Quo meruit, regnant cuncti per secula sancti.

(Pag. vii.) *Idem Willielmus in eodem libro.*

« Turaldo substitutus est Warinus de Lira monachus. . . Is cum primum ad abbatiam [Malmsh.] venit, antecessorum facta parvi pendens, typho quodam et nausea [erga] sanctorum corpora ferebatur; ossa denique sanctae memoriae Meilulphi et ceterorum, qui olim abbates ibi, posteaque in pluribus locis antistites ob reverentiam patroni sui Aldelmi se in loco tumulatum iri jussissent, quos antiquitas veneranda in duabus lapideis crateris ex utraque parte altaris, dispositis inter cujusque ossa ligneis intervallis, reverenter statuerat. Haec, inquam, omnia pariter conglobata velut acervum ruderum, velut reliquias vilium mancipiorum ecclesiae foribus alienavit. Et ne quid impudentiae deesset, etiam S. Joannem Scotum, quem pene pari, qua S. Aldelmum, veneratione monachi colebant, extulit. Hos igitur omnes in extremo angulo basilicae S. Michaelis. . . inconsiderate oculi, lapidibusque praeceludi praecipit. O tempora, o mores! quis digno improperio tantam prosequatur audaciam? » cel.

Idem ex Codice Thuaneo ms.

« Petro suo, Willelmo suus, divinae philosophiae participium ».

« Fraternali dilectioni morem, frater amantissime, generis, quod me tam ardua consultatione dignaris. Est enim praesumptio caritatis, quod me tanto muneri non impari arbitraris. Praecipis enim, ut mittam in litteras, unde Joannes Scotus oriundus, ubi defunctus fuerit, quem auctorem libri, qui *περι φυσικων* vocatur, communis opinio consentit: simulque quia de libro illo sinister rumor aspersit, brevi scripto elucidem, quae potissimum fidei videantur adversari catholicae. Et primum quidem, ut puto, probe faciam, si prompte expediam; quia ne talium rerum veritas non lateat: alterum vero, ut hominem orbi latino merito scientiae notissimum, diuque vita, et invidia defunctum, in jus vocem, altius est quam vires meae spirare audeant. Nam et ego sponte refugio summorum virorum laboribus insidiari, quia, ut quidam ait, « improbe facit, qui in alieno libro ingeniosus est ». Quapropter pene fuit, ut jussis tam imperiosis essem contrarius, nisi jam dudum constitisset animo, quod vobis in omnibus deferrem, ut parenti gratissimo, in his etiam, quae onerarent frontem, quae essent pudoris mei periculo. Joannes igitur cognomento Scotus opinantes, quod ejus gentis fuerit indigena, erroris ipse arguit, qui se Heruligenam in titulo Hierarchiae inscribit. Fuit autem gens Herulorum quondam potentissima in Pannonia, quam a Longobardis pene deletam eorundem prodit historia. Hic, relicta patria, Franciam ad Carolum Calvum venit, a quo magna dignatione susceptus, familiarium partium habebatur, transigebatque cum eo (ut alias dixi) tam seria, quam joca, individuusque comes tam mensae, quam cubiculi erat: nec unquam inter eos fuit dissidium, quia miraculo scientiae ejus rex captus, adversus magistrum quamvis ira praeproperum, nec dicto insurgere vellet. Regis ergo rogatu Hierarchiam Dionysii de Graeco in Latinum, de verbo verbum, transtulit, quo fit, ut vix intelligatur Latina, quae volubilitate magis graeca, quam positione construitur nostra. Composuit et librum, quem *περι φυσικων μερισμου*, id

est, de Naturæ divisione titulavit, propter quarundam perplexarum quaestionum solutionem bene utilem, si tamen ignoscatur ei in quibusdam, quibus a Latinorum tramite deviauit, dum in Græcos nimium oculos intendit. Fuit multæ (Pag. viii) lectionis et curiosæ, acris, sed inelegantis, ut dixi, ad interpretandum scientiæ; quod eum, ut verbis Anastasii Romanæ Ecclesiæ bibliothecarii loquar, non egisse aliam ob causam existimo, nisi quia, cum esset humilis spiritu, non præsumsit verbi proprietatem deserere, ne aliquo modo a sensus veritate decideret. Doctus ad invidiam, ut Græcorum pedisequus, qui multa, quæ non recipiant aures latine, libris suis aspersit: quæ non ignorans quam invidiosa lectoribus essent, vel sub persona collocutoris sui, vel sub pallio Græcorum occultabat. Quapropter et hæreticus putatus est, et scripsit contra eum quidam Florus. Sunt enim in libro *περι φύσεως* perperurima, quæ multorum aestimatione a fide catholica exorbitare videantur. Hujus opinionis cognoscitur fuisse Nicolaus papa, qui ait in Epistola ad Carolum: « Relatum est Apostolatu nostro, quod opus beati Dionysii Arcopagitæ, quod de divinis nominibus, vel caelestibus ordinibus, græco descripsit eloquio, quidam vester Joannes, genere Scotus, nuper in Latinum transtulerit, quod juxta morem nobis mitti, et nostro debuit iudicio approbari, præsertim cum idem Joannes, licet multæ scientiæ esse prædicetur, olim non sane sapere in quibusdam frequenti rumore diceretur. Itaque quod hæcenus omissum est, vestra industria suppleat, et nobis præfatum opus sine ulla cunctatione mittat ». Propter hanc ergo infamiam, ut credo, tædium eum Franciæ, venitque Angliam ad regem Aelfredum, cujus munificentia illectus, et magisterio ejus, ut ex scriptis ejus intellexi, sublimis Malmesburiae resedit. Ubi post aliquot annos a pueris, quos docebat, graphiis perlossus, animam exiit tormento gravi et acerbo, ut dum iniquitas valida et manus infirma sæpe frustraretur et sæpe impeteret, amarum mortem obiret. Jacuit aliquandiu in ecclesia illa, quæ fuerat inhonestæ caelâ conscia; sed ubi divinus favor multis noctibus super eum lucem indulsit igneam, admoniti monachi in majorem eum transtulerunt ecclesiam, et ad sinistram altaris positum, his prædicaverunt versibus martyrem:

Conditus hoc tumulo sanctos Sophista Joannes,
Qui ditatus erat vivens jam dogmate miro;
Martyrio tandem meruit conscendere caelum,
Quo semper cuncti regnant per secula sancti.

« Sed et Anastasius de insigni sanctitate adhuc viventem collaudat his verbis ad Carolum: « Mirandum quoque est, quomodo ille vir barbarus, Joannem dico, ille qui in sinibus mundi positus, quanto ab hominibus conversatione, tanto credi potuit alterius linguae dictione longinquus, talia intellectu capere, in aliamque linguam transferre valuerit, Joannem dico Scotigenam, virum, quantum comperi, per omnia sanctum. Sed hoc operatus est ille artifex spiritus, qui hunc ardentem pariter et loquentem fecit; nisi enim ex gratia ipsius igne caritatis flagrasset, nequaquam donum linguis loquendi procul dubio suscepisset. Nam hunc magistra caritas docuit, quod ad multorum instructionem et aedificationem patravit ». Alternant ergo de laudibus ejus, et infamia diversa scripta, quamvis jam pridem laudes præponderaverint. Tantum artificii valuit eloquentia, ut magisterio ejus manus dederit omnis Gallia. Verum si qui majorem audaciam anhelant, ut synodus, quæ tempore Nicolai papæ secundi Turonis congregata est, non in eum, sed in scripta ejus duriores sententiam præcipitant. Sunt ergo hæc fere quæ controversiam parant..... »

A (Pag. ix.) *Johannes Pyke in libro de Regibus Anglo-Saxonum.*

« S. Grimbaldum aliosque cum illo per legatos [Alfridus] adscivit; plures de Mercia, et ultimis terræ finibus, quos scientia pollere novit, in regnum suum alliciens, honoribus ampliavit ».

Johannes Rossus in libro de Regibus.

« Rex Alfredus S. Grimbaldum Flandrensem monachum de monasterio S. Bertini, cum consociis Joanne et Asserio, et Joannem Wallensem a monasterio S. David sibi univit ».

Johannes de Tritenheim in libro de Scriptoribus ecclesiasticis.

« Joannes dictus Erigena, monachus in divinis Scripturis doctus, et in disciplina secularium litterarum eruditissimus, Græco et Latino ad plenum instructus eloquio, ingenio subtilis, sermone compositus », etc.

B *Johannes Lelandus in libro II de Scriptoribus Britannicis.*

« Aelfridus Plegmundum, Werfridum, Asserium, Menevensem, Grimbaldum, Joannem monachum e Saxonia transmarina oriundum, Joannem Scotum, qui Dionysii Hierarchiam interpretatus est, in pretio habuit et familiaritate ».

Atque hæc sunt ea testationia, quæ mihi visa sunt certissime hunc Joannem Scotum designare. Quæ vero Baleus de hujus patre *Patricio, de peregrinatione*, qua Athenas petiit, de mira in linguis Orientalibus peritia scripsit, nullam apud me fidem impetrant. Quoniam autem cognomen illud Erigena, quod Joanni nostro tribuitur, nondum satis, ut mihi videtur, intelligitur, promam meas de eo conjecturas.

C Quod igitur ait Gulielmus Malmesburiensis in Epistola superius allata, Scotum se appellasse *Heruligenam in titulo Hierarchiæ*, non facile pro vero admiserim. Omnes enim Codices Mss. uno quasi ore ei contradicunt, et perpetuo præ se ferunt aut *Erigenam* aut *Eriugenam*. Legerat Gulielmus apud Asserium et Ingulfum fuisse cum Alfredo Joannem quendam Ealdsaxonem; atque adeo, quia Heruli gens erat olim in antiqua Saxonia, hunc Joannem ex Herulis oriundum existimavit.

Si quis tamen credit, ista non temere Malmesburiensi excidisse, faciat sane pro eo, quod Herulos inter Hibernenses olim consedissee veteres Scriptorum tradant. Qua de re consuli potest Lazius de *migrationibus gentium*, et Beatus Rhenanus, quem in partes vocat.

D Non magis mihi probatur eorum sententia, qui ex hoc vocabulo *Erigena* Joannem faciunt *Hibernum*. Nam et sæpius in antiquis libris *Erigena* dicitur quam *Erigena*; certe in codice ultimæ antiquitatis (qui nunc servatur in Bibliotheca collegii S. Trinitatis Cantabr.), quæ usus est Ussorius Armachanus, et ego quoque, scribitur *Eriugena*, non *Erigena*. Ita quoque Suffridus Petri, ita in suis reperit Dionysius Petavius, ita Philip. Labbeus. Et vox *Erin*, Hibernus, productio non *Erigenam*, sed *Eriugenam*, quo quidem pacto recte eam dictionem pinxit P. Marca in Epistola de hoc Joanne ad Lucam Dacherium exarata. Nec movere quemquam debeat,

quod hic Joannes Hibernus toties dicitur; id evenit, quoniam studiorum gratia in ea gente diu versatus erat, quae tunc (*Pag. x*) temporis bonarum litterarum officina fuit. Rossus in libro de Regibus ex quodam antiquo scriptore ista de Hibernia profert: *Anglicanis studiis suspensis [per Gregorium I ab Augustini tempore] florebat scientia in Scotia et Hibernia; erat vero Hibernia totius tunc scientiae promtuarium et alumna. Ibi studebat S. Cedda, prius S. Aidani Lindiffer. episcopi discipulus, postea Eborum, et demum Lindeseiae et totius Merciae episcopus; cui conscholaris fuit in Hibernia Egbertus..... et multi praeclari moribus et scientia viri de Anglia. Dixi eum ideo Hibernum fuisse dictum, quod ibi litteris operam dederit. Idem accidit Marco cuidam, qui Hibernus communiter dicebatur, cum tamen esset natione Britto, educatus vero in Hibernia, ut de eo scribit Ericus Antissiodorensis in fine libri 1 de miraculis S. Germani. Idem accidit S. Patricio, Pelagio, aliisque multis.*

Ut igitur paucis meam conjecturam complectar, opinor Joannem istum Erigenam dictum fuisse a loco, ut videtur, natali. Est autem Ergene pars non contemnenda Merefordensis comitatus, Walliae contermina. Imo unum e regnis Walliae fuit hoc tempore Alfredo tributarium. In hoc tractu reperio locum *Eriwen*, quae quidem dictio parum discrepat ab *Eriugen* (et contracte *Ergene*). Jam tota terra ab ipsis Wallis modernis dicitur *Erynug*, vel *Ereinuc*. Qui observaverit, quantae in aliis dictionibus barbaris ad normam latinam detorquendis mutationes plerumque fiant, non aegre has leviusculas alterationes mihi hac in voce concedat. Enimvero Liber Ecclesiae *Landavensis*, in Tomo III Monastici Anglicani, Giraldu quoque Cambriae in *Cambriae descriptione* c. 3 plenius de hac regiuncula docebunt. Quorum hic notat, fuisse partem dioeceseos *Menedensis*; ubi Asser fuit archiepiscopus, qui fuit propinquus Asseri, qui Joannem *Erigenam* audivit docentem. Hujus quoque provinciolae meminit liber *Doomesday*, in quo sic lego: *Hae consuetudines erant Wallensium T. R. E. in Archenefeld*, id est *Ergene*. Notat porro tum Giraldu, tum liber *Landavensis*, Scotos Wallorum fines aliquando occupasse; unde et Joanni nostro Scoti cognomen potuit accessisse. Sed ut redeam. Haec etiam inde videntur confirmari, quod Joannes Erigena a scriptoribus diserte *Wallus* appolletur. Sic *Hidenstum Annalium* compositor, sic Rossus in libro de regibus. Imo ipse se *Wallum* non obscure innuit in carmine ad Carolum Calvum..... *Advena Joannes Spendo meo Carolo*. Vox enim *Wallus* et *advena* aequipollent. Qui vitam Grimbaldi scripsit, prodit Joannem cum Assero legatum in Flandriam missum fuisse ad invitandum, Alfredi nomine, Grimbalkum. Non caret

probabilitate, magistrum Joannem cum suo discipulo hanc legationem obiisse. Audierat Joannes per Fulconem (nunc, anno 882, archiepiscopum Remensem, nuper abbatem Bertinianum) de fama Grimbaldi Bertiniani; redux ille in Angliam anno 883 Aelfredo eundem commendaverat. Hinc secuta est illa legatio anno vel circiter 884; nam appulit huc Grimbaldus anno 885. Ista dicta sunt, ne quis existimet, *Erigenam* hoc in tempore in Galliis haesisse.* Sed hac de re plura mox.

Denique quaeri ab iis potest, qui Joannem hunc Hibernum gente et domo fuisse contendunt, cur hic solus e tot popularibus suis *Erigena* cognominatus fuerit. Testantur certe Annales Saxonici, testatur Ericus Antissiodorensis, alique apud doctissimum B Jac. Usserium Armac. (*Pag. xi*) Arch. in Praefatione ad *Epistolas Hibernicas*, per plures Hibernos (sen Scoto-Hibernos) orbi litterato innotuisse, per Caroli Magni, Caroli Calvi, Aelfredi tempora, et deinceps; quorum tamen nemini nomen hoc, *Erigena*, pro gentili attributum cognoscitur. Omnes enim vel Hiberni, vel Scoti, et Scoto-Hiberni audiunt.

Venio nunc ad Scoti *Erigenae* scripta recensenda. Pono autem primo loco ea hominis opuscula, de quibus nulla apud veteres reperitur ambiguitas. Edidit igitur Joannes ille:

1. De Eucharistia librum I.
  2. Versiones Dionysii Areop. lib. IV.
- Videlicet:
- De Caelesti Hierarchia.
  - De Ecclesiastica Hierarchia.
  - De Divinis Nominibus.
  - De Mystica Theologia.
3. De Praedestinatione *adversus Goteschalkum* lib. I.
  4. Versiones S. Maximi de Ambiguis S. Dionysii et Gregorii Theologi.
  5. De Visione Dei Tractatum.
  6. De Divisione Naturae lib. V.
  7. Epistolas.
  8. Versus.
- Tribuuntur eidem et haec, quae subnotantur:
9. In Martianum Capellam *Commentarii*.
  10. Excerpta ex Macrobio.
  11. De Disciplina Scholarium liber I.
  12. Disputatio quaedam cum Theodoro Studita.
  13. Versio Moralium Aristotelis.
  14. Versio libri Aristotelis de Regimine Principum.
  15. *Commentarii in Aristotelis Praedicamenta*.
  16. Dogmata Philosophorum.
  17. Homiliae.
  18. De Fide contra Barbaros.
  19. Paraphrasticae Tomi, sive *Commentarii in Dionysium Areopagitam*.

* Quae utriusque de cognomine *Erigena* et de Joannis Scoti in Angliam reditu disputantur, aut omnino falsa sunt, aut argumentis, quae quidem

firma sint, nullis probari posse videntur. Cf. Prooemium nostrum.

1. Horum opusculorum primum putant aliqui A intercidisse; alii adhuc exstare volunt sub nomine Bertrami, vel Ratramni. Praeter alios hac de re consuli possunt Petrus de Marca apud Lucam Dacherium Spicilegii tom. II, et doctissimus vir Joan. Mabillonius in Praefat. ad partem II seculi IV Act. Benedictinorum.

2. Versiones Dionysii exstant in manuscriptis eodd., quorum aliquot vidi, ipsius seculi, in quo vixit Joan. Scotus, quantum conjectura assequi liceat. De his vide Anastasium bibliothecarium, et Philippum Labbeum in Anastasio. bibl. Exstant etiam typis cusaе. Observant nonnulli ob hanc versionem primo in suspicionem venisse Joannem fidei parum sanae.

3. Tertium scriptum de Praedestinatione typis B vulgatum Parisiis anno salutis nostrae M. DC. L. habes apud regium consiliarium Gilbertum Mauguinum inter scriptores seculi IX, cum variis de eo libro antiquorum iudiciis et censuris.

4. S. Maximus scripsit expositionem Ambiguorum aliquot locorum, quae in S. Dionysii et Gregorii Nazianzeni libris occurrunt. Haec (Pag. XII) Ambigua Joannes Erigena vertit latine. Nescio an totum Maximi opus: quoniam Graeca S. Maximi integra Londum nactus sum. Quae hic in fine legis, accepta mecum refer partim beneficio v. cl. Emerici Bigotii, qui ex Bibliotheca regis Galliarum in meos usus descripta examinavit, partim codici meo, qui complurimas ejusdem Maximi lucubrationes continet. Ceterum, ut redeam ad Scotum, ejus translationem, C quam hic edo, mecum communicavit humanitate et eruditione celebris v. Joannes Mabillon, de quo supra commemoravi. Haec versio, absque iis, quae in libris de divisione Naturae facile observantur, satis ostendit, Erigenam fuisse in Graecis plane alphabetarium.

5. Idem v. cl. J. Mabillonius librum de Visione Dei deprehendit in ms. codice Claromaricensi prope Audomaropolin, cum hoc titulo et initio, TRACTATUS Joannis Scoti DE VISIONE DEI. Omnes sensus corporaei ex conjunctione nascuntur animae et corporis. Dedi ego operam, ut ad me perveniret hic Scoti liber; sed conatui adhuc non respondit successus.

6. Libros V de divisione Naturae primus nunc D edo. Hos mihi suppeditavit supellex mea, (curta alias) libraria. Codex noster videtur scriptus fuisse ante annos sexcentos. Quoniam autem non satis tutum existimavi unico fidere exemplari, praesertim in scriptione controversiis obnoxia, primo locos, quos Scotus ex antiquis Patribus adduxit, non indiligenter inspexi; unde nonnullas emendationes codex ille noster lucratus est: deinde, cum rescirem, Parisiis in Monasterio S. Germani, hujus operis servari exemplar aliud (et forte unicum secundum illud meum; nam Codex Thuani valde mutilus erat) amicorum gratia (inter quos primus D. v. Petrus Alixius) obtinui variantes lectiones ex isto ms. Pari-

PATROL. CXXII.

siensi: eas, quas seu scribae nostri festinationes, seu codicis ipsius defectus multifariam suppleverunt. Si quis posthac aliquas in hac editione ab exemplari ms. discrepantias observaverit, sciat eas evenisse non consulto, sed casu; non studio, non fraude mala, sed per humanam infirmitatem, quae non videt omnia, irrepsisse. Hos V libros Abbas Trithemius adscribit Joanni Scoto, quem *Maitrosium* vocant. Eum sequitur Baleus, et cum errante errat. Nam, ut de Historicis nihil dicam (qui quidem omnes unanimiter hoc opus Scoto *Erigenae* adscribunt), satis constat ex versione *Ambiguorum*, unum et eundem utriusque operis esse patrem. Diu haud dubie sine auctoris nomine circumlati sunt hi libri; eo caruit noster; eo etiam Parisiensis codex caruit. Imo adeo ignorabatur nomen auctoris, ut opus prius damnatum fuerit Parisiis, quam constiterit, cujus esset foetus. Martinus Polonus sic de eo scribit (quemadmodum in duobus MSS. penes Reverendissimum in Chr. P. Gulielmum Archiepis. Cantuar. legi): *Hic liber [ἡ ἀπὸ φήσεως] inter alios libros condemnatos Parisiis ponitur, et dicitur liber Amalrici.* Postrema haec verba non comparent in editis libris Mart. Poloni. Gulielmus Malmesburiensis primus suo auctori vindicavit; Erigena, ut par est existimare, hic apud suos id fassus erat, quod apud externos claverat.

7. Epistolas Scoti nullas, quod scio, quisquam vidit, praeter eas, quas libris suis praefixit; nec tamen dubitari potest, quin alias scripserit. Subjeci in calce hujus voluminis ineditam epistolam, quam scripsit Erigena ad Carolum Calvum de S. Maximi versione.

8. Versus omissem libenter, nisi hos dignos existimasset Baleus, quos [Pag. XIII] commemoraret. Exstant quidam in Calce epistolae ad librum de Praedestinatione; alii habentur praemissi ad Areopagiticam a Scoto conversa. Sunt quoque nonnulli in Glossario Labbei, quod Cangius in lucem dedit. Reperiuntur denique aliquot Scoti ad Carolum carmina in Codice ms. Benedictino apud Cantabrigienses; quae tamen eadem forte sunt cum iis, quos Reverendissimus Usserius jamdudum publicavit.

Tribuuntur Scoto *Erigenae* etiam haec, quae sequuntur, opuscula; recte an secus, non definio.

9. In Martianum Capellam *Commentarii*. Servantur commentarii quidam in Capellam satis antiquae manus in Bibliotheca ampliss. viri *I. Cotton, Baronetti*: sed anonymi sunt, et ob nonnullas rationes puto Dunchanto Pontifici Hibernensi potius esse adscribendos. Dunchantum servat Bibliotheca regis nostri Caroli.

10. De excerptis ex Macrobio sic clarissimus Armach. Jacobus Usserius: « Joannis quoque nostri putantur esse excerpta illa, quae inter Macrobi scripta feruntur, de differentiis et societatibus graeci latineque verbi, cet. Ita quoque censuit P. Pitheoës v. cl. » Haec ille in Epist. Hibernicis.

11. De Disciplina Scholarum. Putat Joannem hunc scripsisse Buleus in Historia Academiae Pari-

siensis. Equidem aliter censeo. Quanquam enim A Scotus noster *barbarus erat et in finibus mundi positus*, ut de eo loquitur Anastasius bibliothecarius, certe non adeo, ac auctor istius libelli, *ἡαρθαρόθη*, nec Chrysostomi nomen ei unquam tribuissent sui seculi homines, si istius scripti sigulum existimasent.

12. Disputatio cum Theodoro Studita hujus esse non videtur, quoniam Theodorus paulo senior fuit, quam ut ad Scoti nostri tempora pertingere posset: deinde videtur illa disputatio celebrata fuisse de cultu imaginum, quae quidem agitabatur tempore Alewini et Joannis Scoti *Mailros*. Huic igitur potius quam Erigenae competere videtur ista disputatio: servatur, uti audio, in celeberrima Bibliotheca Regis Galliarum.

13. Moralia Aristotelis an latine verterit nescio. Suspicio alius Scoti esse laborem illum.

14. Versio Aristotelici, ut patatur, *libri de regimine Principum* hujus Scoti non est opus, quicquid confidentissimus scripserit Baleus. Habeo aliquot istius libri exemplaria, vidi alia, in quibus omnibus is, qui vertit, dicitur *Joannes Patricius Hispanensis*. Multi hoc cum superiori opusculo idem esse sciscunt, quibus non accedo.

15. Commentarii in Aristotelis Praedicamenta sunt hujus Joannis *πρόημα*, si Hugonem et Petrum de S. Victore recte capio. Scio tamen in Catalogo quodam Bibliothecae Oxoniensis eadem alius Scoti nomen praeferre. Nihil de his pronuncio, libris non visis.

16. Dogmata Philosophorum; 17. Homiliae; 18. de Fide contra Barbaros mihi plane sunt opera incognita omnia. Si vidisset Baleus, utique et initia horum apposuisset.

19. De Paraphrasticis tomis, sive *commentariis in Dionysium*, praeter tenuem suspicionem nihil habeo; suspicio autem esse *Joannis Scythopolitani παρὰβίαις*, quas vertit Anastasius bibliothecarius; vel paraphrasin Abbatis cujusdam Vercellensis.

Porro de scriptis *Joannis Erigenae* quale fuerit antiquorum hominum judicium, qui scire avel, legat scriptores Historiae Goteschalcianae (*Pag. XIV*), Vossium, Usserium, Mauguinum, Cellotium, item Petrum de Marca, Joan. Mabillonium, et P. Alixium. D Quo mortis genere periit Joannes, docuit nos Gulielmus Malmesburiensis; quo autem tempore inter

vivos esse desiit, non certo designat. Constat ex Rogero Wendovero, Scotum in Angliam rediisse anno salutis 883., vel, ut alii, anno 884. Hoc ipso anno 883. fato functum esse scripsit magnus Baroni-
us. Verum sententiae suae nostrates solos historicos testes laudat, qui id non dicunt; nam de ejus morte loquuntur eo anno per quandam anticipationem. *Post aliquot annos* (ab 883.) *graphiis perfossus animam exiit*, inquit Gulielmus Malmesburiensis. Secundo anno post adventum Grimaldi (venit ille in Angliam anno 884 vel 885.) legit Oxonii, Scotus, si fides sit Annalibus Hidensibus, qui aut primi aut soli hoc affirmant. De reliquo vitae spatio nihil comperti habeo.

Periit indigna morte: grata posteritas immortalis B lem efficere cupiit, ideoque ejus natale ad 4. Idus Novembris diu celebravit. Arnoldus Wion de eo in Ligno vitae honorifice meminit, notatque, in Martyrologio Romano, quod excedeatur anno 1580, ei locum et decus suum integrum constituisse, a quo tamen sequentes editiones Martyrologii eum penitus detraxerunt. Eo fato mihi natus fuisse Joannes videtur, ut hominum de se judicia semper alternantia subiret. Anastasius bibliothecarius *virum per omnia sanctum* praedicat, alii ut *mendacem, ineptum, dementem, haeticum* differunt. Pueri Malmesburienses eum interficiunt; Monachi sepulcrum condunt. Abbates alii pari eum fere cum suo Aldelmo honore prosequuntur, Warinus pene pro purgamento habet. Hi eum fastis inserunt, alii expungunt. Ita ejus C fama et nomen recidiva quasi febr̄i jam diu fluctatur.

De solo sepulturae loco inter omnes convenit. Catalogus SS. in Anglia sepultorum (qui nunc in collegio Benedictino apud Cantabrigienses servatur) de eo sic scribit litteris Saxonice: *S. Maildunus, S. Aldelmus, et Joannes sapiens requiescunt in Malmesburia*. Eadem habet Codex Cottonianus ex Gotcelino Bertiniano, nec abit ab his, uti vidimus, Malmesburiensis Bibliothecarius; nec vetusta quaedam connotatio, quae olim legebatur in Mertoniana Bibliotheca Oxoniensi: — *S. Aldelmus et Joannes sapiens pausant in loco, qui dicitur in Malmesbiri*. Fuit quoque in honorem hujus Joannis statua posita in templo Abbatiae Malmesburiensis, cum hac inscriptione: *Joannes Scotus, qui transtulit Dionysium e Graeco in Latinum*. Ita Lelandus in Itinerario. Haec habui de Joanne Erigena, quae nunc dicerem.